

CENT ANYS DEL NAIXEMENT DE L'ARTISTA

Bayarri, violentament valencià

El passat 5 de novembre va fer cent anys del naixement de Josep Maria Bayarri, un personatge d'ocupacions diverses i relacionades amb la creació: poesia, escultura, assaig, dibuix... Un artista, en definitiva, d'aquells que saben fer tot fora culs d'olla. Un segle després del part de sa mare, una cinquantena curta d'entitats —alguna, ideada a propòsit de l'ocasió—, a instàncies de la Reial Acadèmia de Belles Arts de València, Lo Rat-Penat, l'Acadèmia de Cultura Valenciana i el Grup d'Acció Valencianista, han col·laborat en una sèrie d'actes destinats a commemorar la figura de l'autor de *El perill català*. Entre els *sponsors*, només hi faltava el Tribunal de les Aigües i el Gremi d'Orxaters, per tal d'arrendonir la convocatòria.

Mentrestant, Bayarri, que va morir en 1970, reposava «en aquest punt de metàl·lic esperar», com ell el va definir en algun opuscle poètic, conservat en aquella espècie de formol local amb què la societat valenciana sol mantenir els seus il·lustres: l'oblit. Per a un considerable sector de la població, Bayarri només és el nom d'una guia urbana de carrers que utilitzen els taxistes i els ordinariers. A tot estimar, el nom d'una antiga cartellera d'espectacles. Això, essencialment.

Bayarri, al costat de Manuel González Martí —el caricaturista Folchi— i el músic Eduard López Chavarri, per a la història de la literatura representa allò que en diuen el «modernisme valencià». Quan el personatge tenia vint-i-cinc anys i encara era inèdit, el 1911, el modernisme era una opció estètica liquidada a Catalunya, però al País Valencià encara estava per estrenar. És de la mà d'aquests tres, a peu de ferro, que s'inaugura un corrent «modernista» de liquidació d'existències i esventat. Però Bayarri no ha arribat als nostres dies per ser això, «modernista», ni per l'escultura ni les altres dedicacions, sinó per ser un estrofolari despentinat i il·luminat

Amb motiu del centenari del naixement de Josep Maria Bayarri, un grapat d'entitats anticatalanistes ha organitzat una sèrie d'actes —entre ells, una missa— per recordar un personatge molt distanciat dels organitzadors.

Miquel Alberola

que convulsionava allò que tocava, amb un esperit allunyat d'aquells que l'invocuen ara redemptorament.

Entre xufes i imatges sagrades

De pare barreter i mare tabaquera, Josep Maria Bayarri va nàixer al carrer d'Alboraia, a València, entre el Convent de la Trinitat, el de les Carmelites, l'hort dels Caputxins i «la parà de la Curra» —un negoci de verduleria del districte—. Resultat d'una

força devoció familiar al rosari, probablement covada en el desastre de casa causat pel còlera, Bayarri va ser batejat als peus d'un «santocristo». Només obrir els ulls i fins que els va tancar, la vida del personatge va anar unida a referències sagrades. El «Jesuset» i la «Dolorosa» domèstics, d'una banda; i Sant Cristòfol, patró d'Alboraia, i els tallerets d'imatgeria religiosa del carrer, de l'altra, van impulsar el decurs vital de Bayarri a l'art. I la «Verge Maria, sempre al quite»,

que va testimoniar en els anys decadents.

Tenia ell cinc anys i va morir sa mare. L'àvia, per tal de descarregar el pare d'obligacions, va acollir-lo en el poble d'Alboraia, d'on era originària la família. Es allí que, després de les classes —òbviament en català— a l'escola del senyor Batiste «el coixo», Bayarri s'esmunyia com una anguila entre les hortes i el barranc del Carraxet. Eren temps d'unes altres imatges: sèquies, dacsars i xiquets acalorats que rosegaven un grapat furtiu de xufes. Als pocs anys, va retornar a València i va fer l'escolà en el convent de les monges de la Trinitat. Per aquella època, Bayarri era capaç de declamar, sense vacil·lar, tota la doctrina del P.

Vives, cosa que li va valdre per avançar posicions en el rànquing dels pupitres escolars.

En acabar la instrucció bàsica, va

Josep Maria Bayarri, en un aplec valencianista de l'època.

deambular per diferents oficis: treballador d'un taller de joguets i aprenent en la impremta del diari *El Correo de Valencia*, on va fer «recaets» a Maximilià Thous, l'autor de la lletra de «l'imno». Per les seues vel·leitats artístiques, Bayarri va ingressar a l'Acadèmia de Belles Arts. Per fi, podia practicar les amargues expressions de la iconografia passional que havia mamat en la quotidianitat del panorama familiar.

De Quevedo a Marcel·lino Olacoea

La seua inclinació a la fe i l'art el va fer freqüentar el Patronato de la Juventud Obrera, on, de la mà del capellà català Narcís Basté, el qual va introduir-lo en les lectures en «la llengua que parlàvem en casa», va assumir el càrrec de bibliotecari general. Gràcies a l'ocupació, Bayarri va quedar fortament impactat per les lectures de Quevedo i Rubén Darío, pel «fluir niagaresc de les metàfores», i pels indigestos pamflets de Sagasta i Castelar. «Pretenguí ser Mestre en Gay Saber d'una sentà», va observar bastants anys després. Fet i fet, la poesia de Bayarri, no molt lluitada, li

va servir per aconseguir un permís en la mili, per un «Soneto a la Bandera del Regimiento». No seria l'únic cant a l'exèrcit: després de la guerra del 36, va confeccionar una «Oda a la División Azul», cosa que, probablement, li va reportar les simpaties de monsenyor Olacoea, aquell inquisidor basc que va regentar durant un bon grapat d'anys els destins de l'església valenciana. Sobre don Marcelino Olacoea, Bayarri parlava d'una «fina percepció basco-valenciana».

Josep M. Bayarri, imbuït de literatures, discursos polítics i catàstrofes bíbliques, va llançar-se a la redacció frenètica de papers. En va produir tant, que va haver de muntar una editorial. Amb el nom de *Foc i Flama*, de reminiscències falleres per als valencians i d'insurrecció tràgica per als catalans, va fundar una revista de «versos, prosa, valencianitat i quefers moralitzadors». El to combatiu de la capçalera va atraure els anarquistes barcelonins, que, considerant la publicació del gremi àcrata, van enviar col·laboracions i «propaganda». La cosa no va tenir més transcendència que l'anècdota. Bayarri va simultanejar el treball d'editor amb el de professor de belles arts i franc tirador lin-

güístic i cultural. Tot plegat, la seua obra voreja el centenar de volums d'extensió i contingut irregular.

Perillosos catalans i valencians apolittitzats

El 1931, Bayarri, a conseqüència d'alguna revelació santa o perquè aquells que propugnaven la unitat cultural amb Catalunya eren ideològicament contraris a ell, va publicar el pamflet *El perill català*. «El perill, que diem català, per a nostra Valencia —va escriure— consistix en creure i propagar que Valencia, l'antic reïne, la nostra Patria és catalana, que Valencia, per si, no té personalitat nacional (...) que Valencia no té existència anterior (al segle XIII)». D'ací a les teories de Damià Mollà i Eduard Mira sobre la nació impura, hi ha un pas de puça. A Bayarri només li preocupava això, una preocupació pairal pel subtrat arqueològic que podia dissipar-se amb «l'encanelament de l'actual fogata veïna».

«La característica de l'idioma —diu Bayarri—, sobre ser forta no implica, ella sola tota la nacionalitat, que entenem que hi han nacionalitats que llengua han la mateixa». És una cosa que els que han organitzat el cen-

tenari no saben o volen amagar. Josep M. Bayarri, com Damià Mollà, aspirava a una «Patria valenciana fonamentada en la possessió de un territori, una rassa i una economia; de una història i una tradició; de una llengua i una cultura; de un dret i un art; de una psicologia i una esperitualitat, peculiars i distintius». Un dret natural a regular la vida com a nació lliure, fet i fet, desincrustada d'Espanya. «València i Catalunya han d'enfortir —matisa Bayarri— la unió moral per tal d'esbatusarse la dominació oproviosa centro-peninsular». I remata més endavant: «Pero que may, may ansia de «secessionisme» social, moral, espiritual, fraternals amics distints».

Bayarri acaba el pamflet denunciant aquells de la «Patria chica», els d'«Espanya és una unitat geogràfica, històrica, política i espiritual», els de la «Regió valenciana», els de «Terres de Llevant» i els de la «Catalunya meridional»: l'alternativa és Patria Valenciana o Nació Valenciana. És evident que Bayarri no va controlar allò que en diuen univocitat del llenguatge i va crear més «rebordonits» —catalanistes— que no «valencianescos» del «recret cordial».

Bayarri, amb la seua dona, els últims anys.

Però Bayarri va teoritzar molt més. A banda de gramàtiques i ortografies destarifades, va publicar un altre pamflet intitulat *Apolitisió dels valencians*, on postulava el desballestament dels exèrcits, les loteries i jocs de sort, la boxa, el futbol, el catx, els bous... perquè inferioritzaven «l'apresiació de civilitat patria». El teòric va anar d'unes posicions nerviosa-

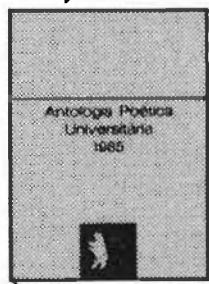
ment dretanes a un maoisme faller i religiós: «Tots els òmens som xermans en Deu; pero els xermans valencians son mes xermans nostres», com és el cas. Bayarri no va desapropiar l'espai per a arremetre contra «els aneqsionistes de ponent i sos colavoracionistes d'asi». El seu antiespanyolisme va crear algun deixeble, com ara Artur García Smith «el pistoleta», un de la corda de Bayarri que freqüentava les comisaries ara i adés pel seu caràcter *abertzale* oral. En els tramvies, quan sentia parlar en espanyol, exclamava: ¡Quina olor a xurro que fa! En certa ocasió, aplegats els capellans i els militars per a la inauguració d'una plaça al-lusiva a Jaume I, va fotre: ¡Està escrit en xurro! ¡Està escrit en xurro!

Bayarri, aquell home del tic nerviós en el muscle, cabells desordenats i una veta negra per corbatí, portava en el cor València i un «santocristo» —cardiovalencianisme, se'n deu dir— quan el 24 de desembre de 1970 va morir mirant el betlemet, fen probablement una síntesi d'iconografies visualitzades i de paleovalenciania exercida. No és improbable que se li acudiren les lletanies del P. Vives en l'últim instant. Això. □

Explicaré mentides. Escriuré mentides increïbles sobre gent que fingiré conèixer. Parlaré d'un jove de vint anys semblant a mi i del seu gran avorriment...

J. - A. F. Montolí

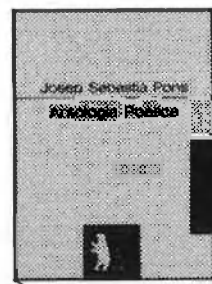
Antologia Poètica Universitària 1985

Pròleg de Joaquim Molas.

Trenta-sis poetes universitaris antologats pels mateixos estudiants.

«Tothom que segueixi amb un cert rigor el moviment poètic de casa nostra haurà de tenir aquesta *Antologia* com a punt de referència.» Joan Triadú.

Si vols cantar la pena, ve el delit. Si cantes el delit, torna la pena. Aquell pruner esblanqueït eixint de l'ombra verda t'asserena.

Centenari del poeta preferit de Josep Pla.

Josep Sebastià Pons Antologia Poètica

Tria i pròleg de Joan Triadú.

«Després de Carner hi ha un poeta català de França, Josep Sebastià Pons... Era un poeta menor, és cert, però també era genial.» Gabriel Ferrater.

De venda a llibreria

Edicions Proa

Roger de Llúria 116 - 08037 Barcelona